

A művelődési otthon és a könyvtár

Miért van az, hogy amikor valahol Magyarországon (nálunk, Hajdú-Biharban is természetesen) egy-egy községi művelődési otthon építésére, vagy egy meglévő, más rendeltetésű épület művelődési otthonná való átalakítására kerül sor, többnyire felvetődik a kérdés, hogy a könyvtár és a mozi bekerüljön-e a létesítménybe, mert kiszoríthatja helyéről a „kultúrházat”. Miért van az tehát, hogy a művelődési otthon és a könyvtár vagy mozi — ha elvileg elismerik is — gyakorlatilag nem összetartozó fogalom? Mit értenek igen sokan művelődési otthonon, s hová sorolják a könyvtárat, mozit? Miért jelent a könyvtár és a mozi igen sokszor gondot? Egyáltalán miért válik ketté a népművelés egyik intézményének szemléletében a művelődési otthon, a könyvtár s a mozi ügye?

Nagyon sokszor találkozunk még ma is olyan megfogalmazással, hogy ha a könyvtár elfoglalja az épület nagy részét — a nagy előadótermen kívül — és főként ha a mozi is „beköltözik” a nagyterembe, „kiszorul a kultúrház”. Nem az hangzik el tehát — ami pedig tény —, hogy örvendetesen bővül a művelődési otthon eszközökben, bővül hatóköre, feladatköre, hanem, hogy — az előbbieken fogalmazottak értelmé szerint — „kiszorul a kultúrház”, mert kiszorítja azt a könyvtár és a mozi. Nem egy községben fennáll még az a helyzet, hogy a jó karban levő, kulturált helyiségekkel rendelkező — vagy éppen új — művelődési otthon helyiségei, de elsősorban nagyterme kihasználatlanul áll, a könyvtár és a mozi pedig roskadozó, agyonfodrozott, toldozott, egészségtelen épületben tengődik.

A mozi esetében nem szabad megfeledkeznünk annak óriási hatásfokáról. Ugyanis amíg egy művelődési otthon aktív művészeti munkásainak száma harminc, negyven fő, s a más irányú kulturális, vagy szervező tevékenységet folytatókkal együtt sem több, mint 60—70 fő, s míg az általuk irányított, szervezett összes rendezvények látogatóinak (közönségének) száma nem igen több évi 2500—3000 főnél, addig az ilyen helyen figyelembevehető, közepesen látogatott mozit évente kb. 20—25 000 esetben keresik fel.

Még nagyobb a meglepetés, amikor a művelődési otthont és a könyvtárat állítják szembe. Köteteket írtak már össze nagy emberek a könyv fontosságáról. Talán nincs olyan párt, vagy állami tanfolyam, konferencia stb., ahol ne esne szó erről a fontos művelődési eszközről, területről, de minden közösség mindennapi gyakorlati tapasztalata is a könyv fontosságára mutat. Nincs család, ahol az írott szó valamilyen formában naponta elő ne kerülne. Úgy tartozik életünkhöz valóban, mint a mindennapi kenyér. Nem kell érte nagyobb összegeket fizetni, senkinek nem üzlet, de mindenkinek tanulás, szórakozás... és mégis!... hányszor kellett már harcot vívni — és hányszor kell még! —, hogy az egyes községekben a könyvtár megfelelő elhelyezést kapjon akár a művelődési otthonon belül és akár más, esetleg valamilyen szakköri helyiség rovására is! Miért van az, hogy az egyik község modern, szabadpolcos rendszerű könyvtárat tud létesíteni és jól működtetni, fenntartani magyékben (Nagy-rábé, Ebes, Nagyszó, Nagyléta, Nyiracsád, Szentpéterszeg, Egyek, Tiszacsenge, Komádi, Hajdúszovát stb.), a másikban meg csak az iskolafolyosón, vagy a tanító, megbízott könyvtáros lakásán tudják elhelyezni a könyveket (Fülöp, Gáborján, Hencida, Kaba, Hajdúdorog, Hajdúhadház, stb.).

És miért van az, hogy ha például művelődési otthon építésére kerül sor — nem típus-terv alapján — harcot kell folytatni az építőkkel (mert „aki fizet, az petyegtet” szokták mondani) a könyvtári rész minden négyzetméteréért? De miért van, hogy a korszerűtlen, régi tpus-tervek szerint még most is engedélyezünk olyan építkezést, amely a könyvtárnak igazán ici-pici és rossz elosztású helyet juttat? Nem arról van szó, hogy ilyenkor kerek perec kimondjuk a könyvtár szükségletlenségét, hanem arról, hogy ugyan *elvileg legfontosabbnak tartjuk* a könyvtárat és meg is sértődnénk, ha valaki ebben kételkedni merne, *gyakorlatilag azonban* „ha nincs elég pénz, ha nincs elég építési terület, ha nincs elég kapacitás, ha...” és a többi fel nem sorolt „ha” esetében is, *mindig a könyvtár helyiségeit csökkentjük*, vagy nem egy esetben teljesen mellőzzük. (Ez utóbbi helyzet persze még sem áll elő, mert felsőbb szervek ezt nem engedik meg.) Ha elvben fontosnak tartjuk a könyvet, az olvasómozgalmat, a könyvtárat, akkor miért nem tartjuk annak gyakorlatban is? Ha egy községben italboltot kell létesíteni, mindig akad megfelelő helyiség. Könyvtárnak már nem mindig. *Ki tudna példát mondani arra, hogy egy művelődési otthon megépítése esetén, ha kevés a fedezet, úgy határozott a község, hogy megépítik a könyvtári részt és későbbre halasztják a nagyterem s az egyéb helyiségek felépítését?* Ennek fordítottja viszont igen gyakori.

Az egy főre eső kötetek száma Hajdú-Biharban 0,78-ról 1 egézsre, vagy a fölé; az 1000 lakosra jutó olvasók száma 160-ról 250—300-ra csak akkor emelhető, ha a könyveknek mindenekelőtt polcokat és elfogadható helyiségeket biztosítunk abban a nagyvonalú községben, ahol még nincs, s ha Hajdú-Biharban az egy lakosra jutó könyvtárszámlálási keretet, figyelembe véve lemaradásunkat, 2 Ft-ról 5—6 forintra tudjuk emelni. Az országos szervek, a megye, a járások erőteljes összefogásán kívül a községek nagyarányú erőfeszítése sem nélkülözhető. Bizony, itt sok-sok forintra, építőanyagra és berendezésre van szükség, mert az előbbiekből említettek érvényesek természetesen a minisztériumra, vagy minisztériumokra, a megyei tanácsra és a járási tanácsokra is, hiszen csak megállapításokkal, felmérésekkel és elvi állásfoglalással nem lehet javítani a helyzetet. De *mindenekelőtt sürgős szemléletbeli változtatásra van szükség azok részéről, akik a gyakorlat terén nem jutottak még el addig, hogy szívvel, lélekkel a könyvtárat: a könyvet sorolják a művelődésügy, egy-egy község, vagy intézmény legelőrére.* (Természetesen a könyvtáraknak is meg kell találniuk az együttműködést a művelődési otthonokkal.)

Igen sok kárt okoz az anyagi szűkösségből adódó szükségmegoldás egy-egy művelődési otthon építése esetén, ugyanis legtöbbször a mindennapi népművelési munka számára nélkülözhetetlen helyiségek maradnak el, vagy szűkítésük miatt válnak teljesen korszerűtlenné.

Egy ma épülő művelődési otthonban véleményem szerint szükség van egy súlyosított nézőterű, nagy előadóteremre, egy vagy két, összesen cca 280—300 m² szabadpolcos könyvtárhelyiségre, egy kb. 150 fő részére alkalmas kis előadóteremre, amit a nagyterem előcsarnokával összekapcsolva pl. táncteremnek is állandóan felhasználhatunk, néhány szakköri helyiségre, egy büfé, egy presszó helyiségre, irányító, kiszolgáló, iroda és egyéb helyiségekre. Ezt nem valamiféle iróasztal, vagy tervező pult mellett kiagyalt elképzelés, hanem az élet írja elő. Az emberek olyan helyen fordulnak meg szívesen, ahol művelődési és szórakozási igényüket egyaránt megtalálják. Szeretnek szabadon válogatni a lehetőségek között. Meghallgatnak egy előadást, táncolnak, salkoznak, újságot, folyóiratot lapoznak, valamilyen társasjátékokat játszanak, közben elfogyasztanak egy kávét, egy-egy pohár hűsítő italt, vagy kisfröccsöt. Megtalálják a művelődési otthonban a mozit, a színházi előadást, a TV-t. Gyűlést, előadást tarthatnak, hallhatnak, könyvet kölcsönöznek stb. Mindez nem valami túlzott városi igény, hanem minden magyarországi község lakosságának mai, természetes igénye. Ki mondhatná, hogy nem így van?

Megyénkben felépült a *nyirábrányi* művelődési otthon régi típus-terv alapján, csaknem kétfélmillió forintért. A *vámospércsi* művelődési otthon egyedi tervezés alapján 3 400 000 forintba kerül. Ebből, mert a cukrászdát is betervezték, az azt fenntartó földművesszövetkezet vállal tekintélyes összeget, és mert a mozit is betervezték, a Moziüzemi Vállalat jóval több mint félmilliót ad. Ennek következtében a község régi típusú épület árán jut korszerű, az említett igényeket kielégítő művelődési otthonhoz. Még azt sem mondhatjuk, hogy ez a megoldás a népgazdaságnak lényegesen több pénzbe kerül, mert a cukrászdát a földművesszövetkezet akkor is felépíti valahol, ha a művelődési otthonban nem kap helyet — esetleg sokkal több költséggel és korszerűtlenebbül —, a mozit pedig a megyei vállalat úgyszólván korszerűsíti valahol nagy költségen, ha kimarad a művelődési otthonból, és így még a nagy előadóterem is kihasználatlanul marad.

Igen ám, de ezek az egyedi tervek — a *vámospércsi* is! — egyelőre csak a tervezők tervei, amelyeket az építetők nem fogadtak el. És elfogadják-e? Különböző okok miatt, nem tartják-e megvalósíthatatlannak? Nem tartják-e „luxusnak”?... Félek tőle, hogy igen, és éppen ezért a járások és a megye, de nem utolsósorban a minisztérium szakembereinek és minden illetékesnek a lelkiismeretére apellálok, de felelősségére is!... Mert 15—20 év múlva már nem fog emlékezni a község lakossága a mostani „fontos okokra”, s furcsa jelzőkkel illeti majd a mai kezdeményezőket. De egyáltalán!... Nem átmeneti megoldásokat csinálunk, amikor új művelődési házakat, a „kultúra palotáit” tervezzük és építjük, nyilván nem két-három, hanem minimálisan ötven évre. Amikor a takarékosagra hivatkozunk, nézzük meg, hogy mikor takarékoskodunk valóban!... s ebben a tekintetben népművelő és tanácsvezető a községben, félévesben, megynél, de mindig és egyaránt járul.

A kultúra épületeit azért is építjük, hogy gyorsabban változzék és szélesedjék az emberek szemlélete, látóköre, de hogy hasznos, korszerű művelődési otthonokat építhessünk, ahhoz változtassuk meg népművelői, felelős vezetői szemléletünket ott, ahol erre szükség van, a kulturális élet gyorsabb ütemű fejlesztésének érdekében.

Szóllósi Gyula